

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ БУРЯТИЯ
МКУ «КОМИТЕТ ПО ОБРАЗОВАНИЮ» АМО «ЕРАВНИНСКИЙ РАЙОН»
МАОУ "Исингинская СОШ "

РАССМОТРЕНО

Руководитель ШМО

М.Х. Цыренжапова
Протокол № 1 от «28» 08
2024г.

СОГЛАСОВАНО

Зам. директора по УВР

Б.Д. Содномдоржиева
Протокол № 1 от «29» 08
2024г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор

О.Ц. Базарова
Протокол № 308 от «29» 08 2024г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
учебного предмета «Бурятский язык»
для обучающихся 3 класса

с. Исинга, 2024 год

Тайлбари бэшэг

Хоёрдохи классаа эхилжэ буряад хэлэнэй грамматика ба бэшэгэй дүрим үзэгдэхэ болоно. Эхин классуудта грамматика ба бэшэгэй дүримүүдхээ эгээл хүнгэн мэдэсэнүүд оруулагданхай. Эхин классай хурагшад үгын фонетическэ бү ридэлтэй, зарим хэлэлгын хубинуудтай ба тэдэнэй шухала формонуудтай, мэдүүлэлэй гэшүүдтэй, бэшэгэй дүримүүдтэй танилсаха болоно.

хурагшадые үгын лексическэ удха шанартай, олон ондоо болон дүтэрхы удхатай үгэнүүдтэй практическаар танилсуулха. хурагшад грамматикын болон бэшэгэй дүримүүдтэй танилсажа, хэлэ шудалан үзэлгэдэ хабаатай арга хэрэгсэлнүүдые түрэл түрэлөөрнь илгажа ба тэдэнээ зэргэсүүлэн хаража үзэхэ, тобшолол гаргаха шадабаритай болохо зэргэтэй.

Буряад хэлэн хургуулида гол шухала предметүүдэйн нэгэн болоно. Юундэб гэхэдэ:

1) хургуулида хурагшадые арадай ниитын байдалда аргагүй ехэ үүргэ дүүргэдэг хэлэндэ (аман болон бэшэмэл хэлэндэ) хургана;

2) хурагшад өөрынгөө түрэлхи хэлэн дээрэ арадайнгаа ниитын байдалтай, ажахытай, байгаалитай танилсана гээшэ. Түрэлхи хэлэн хурагшадай бэшэ предметүүдые үзэхэдэнь үндэһэ хууринь боложо үгэнэ. Тиимэһээ түрэлхи хэлээ һайн мэдэһэн хурагша ород, хари хэлэнүүдые бэлээр, гүнзэгыгөөр ойлгодог, шудалдаг гээшэ;

3) түрэлхи хэлэ үзэхэдөө хурагшадай ухаан бодол хүгжэдэг. Түрэлхи хэлэнэйнгээ фонетикэ, грамматика, орфографи (бэшэмэл хэлэн), орфоэпи (аман хэлэн), лексикэ, стилистикэ (үгын найруулга) үзэхэдөө хурагшад ухаан бодолоороо бодожо, логическа тобшололнуудые хэнэ. Өөрынгөө түрэлхи хэлэнэй онсо илгаануудые бэшэ хэлэнүүдтэй (илангаяа ород хэлэтэй) сасуулна, онсо илгаануудыень илгаруулна. Иигэжэ хурагшадай ухаан бодол саашадаа хүгжэнэ гээшэ;

4) түрэлхи хэлэн хурагшадаа хүмүүжүүлхэ гол зэмсэгын болоно; тэдэнэр өөрынгөө түрэлхи хэлэн дээрэ буряад арадайнгаа түүхэ, уг гарбал, соёл, ёһо заншалнуудтай танилсажа, дуратай болоно, сэгнэжэ хурана. Энэ хэрэгтэ аргагүй ехэ үүргэ түрэлхи хэлэн дүүргэнэ гээшэ.

Эхин хургуулида **буряад хэлэ заалгын гол зорилгонь** хадаа хурагшадые **литературна хэлэнэй нормодо, аман болон бэшэгэй хэлэндэ үргэнөөр, мүн зүбөөр хурагшадаа хэлүүлжэ хургалга болоно.**

Багша хурагшадаа литературна хэлэнэйнгээ гол түлэб фонетическэ болон синтаксическа онсо илгаануудые ехэнхидээ ойлгуулха ёһотой. Энэ ойлгоһон мэдэсэнүүдыень бодото байдал дээрэ хурагшадтаа хэрэглүүлжэ хургаха, зүбөөр, уран гоёор, найруулан уншуулжа, аман хэлээр хэрэглэгдэһэн гү, али бэшэгдэһэн юумээр удхын, логическа талаһаа зүбөөр зохёогдоһон бэе бээтэйгээ холбоотой, бэе бээһээ дулдыдаһан юрын мэдүүлэлнүүдые зохёолгожо, хэлүүлжэ, бэшүүлжэ хургаха; орфографическа болон сэглэлтын гол түлэб дүримүүдые ойлгуулаад, зүбөөр,

алдуугүйгөөр хурагшадыг бэшүүлжэ хургаха; үгэнүүдыг болон тэдэнэй дүрсэнүүдыг аман хэлэндээ литературнаар үгүүлжэ хургаха; хурагшадайнгаа нютаг хэлэнүүдэй алдуунуудыг уридшалан мэдэжэ абаад, бодото дээрэнь захаха. Эхин хургуулийн багшанар иимэрхүү зорилгонуудыг бээлүүлхээс оролдохо болоно.

Грамматика ба зүб бэшэлгэ

Аман харюунуудыг сэгнэлгэ

Хурагшадай аман харюу сэгнэхэдээ:

- ойлгожо абаһан юумэн тухай найруулан хэлэһэн харюу удхаараа зүб, мэдэрэлтэй;
- харюу хүсэд дүүрэн;
- найруулгын удаа дараа, үгэ хэлэнэйн литературна байһаниие анхаралда абаха ёготой.

«5» сэгнэлтэ хэрбээ хурагшын:

- а) грамматикын дүрим хайнаар ойлгожо абаһанаа харуулангаа, тэрэнэ жэшээнүүдээр баталжа шададаг;
- б) үгын ба мэдүүлэлэй шүүлбэри зүбөөр өөрөө хэжэ шададаг, текст сооһоо үзэһэн грамматическа дүримөөр бэшэгдэһэн үгыг оложо шададаг;
- в) багшын табиһан бүхы асуудалда хүсэд дүүрэнээр харюусадаг, хэлэлгэ соогоо нэгэшье алдуу гаргадаггүй байхадань табиха.

«4» сэгнэлтэ хэрбээ хурагшын:

- а) харюу «5» гэхэн сэгнэлтын эрилтэдэ хүрэхөөр байбашье, тэдэнэ жэшээгээр баталан харуулхадаа, 1-2 алдуу гаргаһан аад, тэдэнэ өөрөө гү, али багшын туһаламжаар заһадаг;
- б) текстээр хүдэлхэдөө гү, али мэдүүлэлэй шүүлбэри хэхэдээ багашаг алдуу гаргаһан аад, багшын туһаламжаар тэдэнэ бэлэхэнээр заһадаг;
- в) хэлэлгэдээ ганса нэгэн алдуу гаргадаг байхадань табиха.

«3» сэгнэлтэ хэрбээ хурагшын:

- а) багшын асуудалда муугаар харюусадаг;
- б) текстээр хүдэлхэдөө, ганса нэгэн алдуу гаргаад, тэрэнэ багшын нэмэлтэ асуудал хурахада заһадаг

в) дүрим өөрөө жэшээгээр баримталхадаа ядалдажа, гансал багшынгаа туһаламжаар тэдэнээ дүүргэдэг;

г) удаа дарааень эмдэжэ, хэлэлгэдээ хэдэн алдуу гаргадаг байхадань табиха

«2» сэгнэлтэ хэрбээ хурагшын:

а) үзэжэ гараһан материалайнгаа ехэнхи гү, али тон шухала хубиинь хадуужа абаагүй;

б) харюусахадаа ба текстээр хүдэлхэдөө, олон алдуу гаргаад, тэдэнээ багшын туһаламжаар заһажа шададаггүй байхадань табиха.

Хурагшадай бэшэлгээр дадал сэгнэлгэ

Хурагшадай мэдэсэ, шадабари, дадал сэгнэхэдээ, тэдэнэй хэшээл бүхэндэ дүүргэдэг упражнени, илангаяа шалгалтын хүдэлмэрийн дүн хараада абтаха болоно.

Грамматикаар ба зүб бэшэлгээр шалгалтын хүдэлмэрийн тоо багшын шалгаха хэрэгтэй болоһоор тодорхойлогдохо. Эндэ программын темын зарим асуудалнуудаар гү, али үзэжэ үнгэрһэн бүхы темээр хурагшадай мэдэсэ, шадабари, дадал шалгажа болохо. Четверть соо үзэһэн материалаар шалгалтын хүдэлмэри жэл соо дүрбэнһөө олон болонгүй, четверть бүрийн һүүлдэ (һүүлшын үдэрнүүдтэ орхингүй) хэжэ байха.

Дүн гаргалгын шалгалтын хүдэлмэридэ диктант, найруулга (изложени), зохёолго (сочинени), грамматическа шүүлбэри ороно. Грамматическа шүүлбэри хүүлэхэдээ, орфограммануудые танижа абалга, үгын хуби, мэдүү лэлэй гэшүүдые тодорхойлолго, мэдүүлэл зохёолго, грамматическа тэмдэгээр үгэнүүдэй классификаци хэлгэ гэхэ мэтэ даабари дүүргүүлжэ болохо.

Эдэ даабари 1-дэхи класста 5-10 минута соо, 2-4 классуудта 15 минутаһаа дээшэ бэшэ саг соо хэгдэхэ. Грамматическа даабари туд классташье, мүн доодошье класста үзэгдэһэн грамматическоорфографиин материалтай холбоотой байха зэргэтэй.

2-дохи класста нэгэдэхи хахад жэл соо шалгалтын хүдэлмэридэ 15 минутаһаа дээшэ бэшэ, хоёрдохи хахад жэл соо 20 минутаһаа дээшэ бэшэ саг үгтэхэ.

3-4-дэхи классуудта шалгалтын хүдэлмэри 30-35 минута соо дүүргэһээр хараалагдана.

Диктант хадаа холбоо текстһээ, мүн ондо ондоо мэдүүлэлһээшье бүридэ һэн байжа болохо. Словарна диктант гансал хургаха хүдэлмэри болгон, үзэжэ байһан бэшэгэй дүримэй темэ бүхэндэ тааруулжа үгтэхэ.

Словарна диктантын хэмжээ иимэ байха ёһотой:

1-дэхи класста – 3 – 6 үгэ; 2-дохи класста – 7 – 8 үгэ; 3-дахи класста – 9 – 10 үгэ; 4-дэхи класста – 10 – 12 үгэ.

Словарна диктант шалгахадаа, сэгнэлтын иимэ эрилтэ баримталха:

«5» сэгнэлтэ – нэгэшье орфографическа алдуугүй;

«4» сэгнэлтэ – 1 орфографическа алдуу, 1 заабари.

«3» сэгнэлтэ – 2 орфографическа алдуу;

«2» сэгнэлтэ – 3 – 5 орфографическа алдуу;

Диктантын текст мэдүүлэлэйнгээ удхаар, байгуулгын талаар нурагшадта ойлгосотой байха ёготой.

Шалгалтын диктантын текст үзэжэ үнгэрхэн орфограммаар яһала олон (текстын үгэнүүдэй 60% үсөөн бэшэ) байха.Туд класста үзэгдөөгүй дү римтэй үгэ диктант соо оруулхагүй. Хэрбээ тиимэ үгын текст соо ороһон байгаа һаань, тэрэниие самбарта бэшээд үгэхэ.

Юрын шалгалтын диктант соохи үгын гол хуби һаяхан үзөөд байһан дүримдэ хабаатай үгэ байха, тиихэдэ дүн шалгалтын диктант соо урдань үзэжэ дүүргэһэн дүримтэй үгэнүүд байха.

Диктантын текстын хэмжээ иимэ байха ёготой:

2-дохи класс. Нэгэдэхи хахад жэлэй һүүлдэ гү, али хоёрдохи хахад жэлэй эхиндэ 15 – 20 үгэ; жэлэй һүүлдэ 25 – 35 үгэ.

3-дохи класс. I четвертьдэ 30 – 35 үгэ, II – III четвертьдэ 40 – 45 үгэ, жэлэй һүүлдэ 45 – 50 үгэ.

4-дохи класс. . I четвертьдэ 50 – 55 үгэ, II четвертьдэ 55 – 60 үгэ, III четвертьдэ 60 – 65 үгэ, жэлэй һүүлдэ 65 – 70 үгэ.

«5» сэгнэлтэ:

- а) нэгэшье орфографическа алдуугүй байһанай;
- б) үзэг зүбөөр, сэбэрээр бэшэһэнэй түлөө табиха.

«4» сэгнэлтэ:

- а) 2 – 3 - һаа үлүү бэшэ орфографическа алдуу гаргаһанай;
- б) ондо ондоо орфограммануудтай үгэдэ 2 – 3 заһабари хэһэнэй;
- в) үзэг һарюугаар, һаланаар бэшэһэнэй түлөө табиха.

«3» сэгнэлтэ:

- а) 4 – 5 орфографическа алдуутай байхадань;
- б) ондо ондоо орфограммануудтай үгэдэ 3- һаа дээшэ заһабари хэһэнэй;
- в) олон үзэг хазагайруулжа байгаад, һалан муухайгаар бэшэһэнэй түлөө табиха.

«2» сэгнэлтэ 6- һаа дээшэ орфографическа алдуутай диктантын түлөө табиха.

Диктант соо юу алдууда тоолохоб гэхэдэ:

– бэшэхэдээ, орфографиин дүрим эбдэлгэ, үгэ соо үзэг орхилго ба хазагайруулга, үгэ хэлгэлгэ, туд классай программын ёһоор мэдээд байха сэглэлтын тэмдэгэй үгы байһан ушар, дүримөөр гү, али үгүү лбэреэр шалгагдадаггүй аад, программа соо ороһон үгын буруу бэшэлгэ булта алдууда тоологдохо.

Диктант соо юу алдууда тоолохогүйб гэхэдэ:

- тудшыё, урдахишыё класста үзэгдөөгүй орфографиин ба пунктуациин дүримөөр гаргагдаһан алдуу (хэрбээ текст соо тиимэ дүримөөр үгын оруулагдаа хаа, тэдэниие самбар дээрэ уридшалан бэшэхэ);
- хэрбээ удаадахи мэдүүлэлэй түрүүшын үгэ ехэ үзэгөөр бэшэгдэжэ эхил һэн байбашыё, мэдүүлэлэй һүүлдэ нэгэ удаа табигдаагүй орхигдоһон точко;
- удхыень хазагайруулангүй нэгэ үгэ ондоо үгөөр нэгэ удаа хэлгэһэн ушар алдууда тоолохогүй.

Диктант соо нэгэ алдууда юу тоолохоб гэхэдэ:

- адли үгэ соо алдуу дабтаһан ушар, жэшээнъ, «дабһан» гэжэ үгэ хэдэн дахин бэшэхэдээ, дунданъ «а» үзэг бэшэлсээд байгаа хаанъ;
- үгын анхан һуурида удаан аялганай орондо түргэн аялган бэшэһэн ушар, жэшээлхэдэ, «ногоон», «сагаан» гэжэ үгэнүүдые ганса аялгантайгаар бэшэһэн байгаа хаанъ;
- ондо ондоо үгэнүүд соо түргэн аялганай орондо удаан аялган бэшэһэн ушар, жэшээнъ, «унаган», «мүнгэн», «тарган» г.м. үгэнүүдые «уунаган», «мүүнгэн», «таарган» гэжэ бэшэһэн байгаа хаанъ.

Бага зэргэ алдуу гэжэ юун тоологдоноб:

- үгэ соо хашалгание дабхарлажа бэшэһэн ушар (трактор, пуллемет г.м.);
- абтаһан үгэ соохи дабхарлаһан хашалгание гансаар бэшэһэн ушар (класс, вана, касса г.м.);
- мэдүүлэл соохи нэгэ үгэ хоёр дахин дабтан бэшэһэн ушар;
- үгэ дутуу бэшэһэн ушар;
- үгэ нэгэ мүрһөө нүгөө мүртэ буруугаар нүүлгэһэн ушар;
- абтаһан үгын хашалгание буруугаар бэшэһэн ушар (путбол, борш, вращ, багон г.м.)

Грамматическа шүүлбэри сэгнэлтэ

Грамматическа шүүлбэри хэхэ даабаритай шалгалтын хүдэлмэри сэгнэхэдээ, багша иимэ эрилтэнүүдые баримталха:

«5» сэгнэлтэ хурагшын тодорхойлолго, дүрим найнаар ойлгож абаһанайнь, хүдэлмэри дүүргэхэ үедөө ойлгоһоноо бээ даагаад хэрэглэжэ, өөрынгөө жэшээ үгэхэ шадабаритай болоһоной ба бүхы даабари алдуугүйгөөр дүүргэһэнэй түлөө;

«4» сэгнэлтэ хурагшын тодорхойлолгодо, дүрим ойлгож абаһанаа харуулжа шадаха, грамматическа шүүлбэри хэхэдээ 1 – 2 алдуу гаргаашье хаа, ойлгоһоноо хэрэглэжэ, өөрынгөө жэшээгээр баримталха шадабаритай байхадань;

«3» сэгнэлтэ хурагшын үзэһэн материалаа ойлгож абаһанаа гол түлэб харуулжа шадаха, 3 – 4 алдуу гаргаашье хаа гү, али даабариин али нэгыг дүүргэжэ шадаагүйшье хаа, юрэнхыдөө ойлгоһоноо хэрэглэхэ шадабаритай байхадань;

«2» сэгнэлтэ хурагшын ойлгосо, мэдэсэ, шадабари «3» гэхэн сэгнэлтын эрилтэдэ хүрэдэггүй, хуралсалай материал муу мэдэхэ байһанда, олонхи даабарияа дүүргэжэ шадахагүйдэнь табиха.

Текст буулган бэшэлгын сэгнэлтэ

Текст буулган бэшэлгэ (номоор даабари, самбарта бэшэжэ үгэхэн упражнени дүүргэхэ г.м.) болон хурагшадай юрын бэшэмэл хүдэлмэри сэгнэхэдээ, сэгнэлтын иимэ эрилтэ баримталха:

Сэгнэлтэ	Сэгнэлтэ табихада хараада абтадаг орфграфическа ба пунктуационно алдуугай тоо			
	1 класс	2 класс	3 класс	4 класс
«5»	—	—	—	—
«4»	2	1	1	1
«3»	3	2	2	2
«2»	4	3	3	3

Үдэр бүрийн юрын хүдэлмэри хурагшын хайша хэрэгээр дүүргэхэдэ, үзэг ба тэдэнэй холболто хазагайруулхада, сэгнэлтэ нэгэ баллаар доошонь оруулха.

Хургалгын удхатай хүдэлмэри болгон багшын үзэмжөөр текстүүдые хэрэглэхэдэ болохо байна.

Текст шалгахдаа сэгнэлтын иимэ эрилтэ баримталха:

«5» сэгнэлтэ үгтэһэн даабари бараниень дүүргэһэн байхада;

«4» сэгнэлтэ дурадхаһан даабариин гурбанай хоёр хубииг зүбөөр дүүргэһэн байхада;

«3» сэгнэлтэ үгтэһэн даабариин хахадые зүбөөр дүүргэһэн байхада;

«2» сэгнэлтэ дурадхаһан даабариин гурбанай нэгэ хубииг болон юрэнхыдөө дүүргэжэ шадаагүй байхада.

Найруулга (изложени)

Нурагшадай ханал бодолоо бэшэмэлээр, холбоотойгоор найруулха шадабарие шалгахын тула грамматикаар ба орфографияар хүдэлмэри хэгдэхэ.

Тодорхой темэдэ 2 – 3 мэдүүлэл зохёохо даабари нурагшадта дурадхажа болохо, хоёрдохихахад жэл соо багашаг (35–40 ү гэтэй текстээр) найруулга бэшэдэг болохо. 2 – 3- дахи классуудай нурагшад найруулга (изложени) ба багашаг бэшэдэг байха.

3 – 4 - дэхи классуудта нургалгын найруулга ба зохёолго харадаа нэгэ дахин, шалгалтын найруулга ба зохёолго четвёртьдээ нэгэ дахин үнгэргэгдэхэ.

3 - дахи класста жэлэй эхиндэ 35–40 үгэтэй, юрэ хөөрэхэн шэнжэтэй найруулгын текст үгтэхэ. Нурагсалай жэлэй турша соо найруулгын текст удхынгаа талаар орёошог, хэмжээгээрээ ехэшэг болгогдохо, жэлэй һүүлдэ нурагшад 50–60 үгэтэй текстээр найруулга бэшэдэг болохо.

4 - дахи класста жэлэй эхиндэ 50–60 үгэтэй, юрэ хөөрэхэн шэнжэтэй текстээр найруулга бэшэхэ, нурагсалай жэлэй турша соо найруулгын текстнь удхаараа ба байгуулгаараа улам орёо болгогдохо, тодорхой бэшэлгын, бодомжолгын зүйл оруулагдаха. Найруулга бэшэхэ текстын хэмжээ 70–80 үгэ болгогдохо. Нурагшад өөһэдөө жэлэй хоёрдохихахадта найруулгын түсэб табидаг болохо

Найруулга сэгнэхэ гол хэмжээ гэхэдэ, текстын удха зүбөөр , удаа дарааень алдангүйгөөр дамжуулга ба орфографическа алдуугүй бэшэлгэ болоно.

«5» сэгнэлтэ текстын гол удха удаа дараалан, зүбөөр найруулан дамжуулагдаһан, мэдүүлэлэй байгуулгада, үгэ

хэрэглэлгэдэ алдуу гаргагдаагүй, орфографическа алдуугүйгөөр бэшэгдэхэн найруулгада;

«4» сэгнэлтэ текстын удха хазагайруулагдангүй бэшэгдэхэн, зүгөөр мэдүүлэл байгуулгада ба үгэ хэрэглэлгэдэ 2 – 3 алдуу гаргагдаһан найруулгада;

«3» сэгнэлтэ текстын удха зарим тэды ондоо болгогдоһон, мэдүүлэл байгуулгада 3 – 4 алдуутай, 2 – 3 газарта буруугаар хэрэглэгдэхэн үгэ гү, али зүб бэшэлгэдэ 3 – 5 алдуу гаргагдаһан, үгышые хаа, бүхыдөө эдэ алдуунуудтай найруулгада;

«2» сэгнэлтэ текстын удхааа горитойгоор ондоо болгогдоһон, шухала ушар, гол хуби орхижорхиһон; мэдүүлэлэй байгуулгада 4 - һөө дээшэ алдуутай; үгэ хэрэглэлгын нормоһоо ехээр хазагайрһан (литературна бэшэ үгэнүүд ба үгүүлбэри оруулан, таараагүй удхатай үгэнүүдые хэрэглэхэн г.м.); шудалан үзэхэн дүримүүдтэ 6- хаа дээшэ орфографическа алдуу гаргагдаһан гү, али эдэ алдуунуудые хамтадань гаргаһан найруулгада табиха.

Зохёолго (сочинени)

2- дохи класста хургаха зорилготой зохёолго бэшүүлхэ, 3 – 4 - дэхи классуудта зохёолго юрын шалгалтын хүдэлмэри болгон хэгдэхэ.

Зохёолго сэгнэхэдэ, үгтэһэн темэдэ удхын хэр зэргэ тааруу байһые, ханал бодолоо хурагша хэр зэргэ удаа дараатайгаар найруулһые, үгын баялигы, үгэ хэр зүбөөр хэрэглэһыень, мэдүүлэл хэр зэргэ зүбөөр байгуулһыень, алдуугүйгөөр бэшэһыень хараадаа абаха хэрэгтэй.

«5» сэгнэлтэ темэдээ тааруугаар бэшэгдэһэн, мэдүүлэл зүбөөр найруулагдаһан, үгэ зүбөөр хэрэглэгдэһэн, орфографическа алдуугүйгөөр бэшэгдэһэн зохёолгодо;

«4» сэгнэлтэ темэдээ тааруугаар бэшэгдэһэн аад, мэдүүлэл найруулгада ба үгэ хэрэглэлгэдэ 2 – 3 алдуутай, 2 – 3 орфографическа алдуутай, үгыһыё хаа эдэ алдуунууды хамтадат гаргаһан зохёолгодо;

«3» сэгнэлтэ темэһээ хазагайруулгатай байһан; 2 – 3 ушарта үгэ буруугаар хэрэглэһэн, мэдүүлэл буруугаар найруулһан; 5 – 6 орфографическа алдуу гаргаһан гү, али эдэ алдуунууды хамтадань гаргаһан зохёолгодо;

«2» сэгнэлтэ темэнь хүсэдөөр гаргагдаагүй, мэдүүлэл найруулгада ба үгэ хэрэглэлгэдэ горитойхон дутагдалтай байһан; 7 – хоо дээшэ орфографическа алдуу гаргаһан гү, али эдэ алдуу хамтадань гаргаһан зохёолгодо табигдаха.

Найруулга ба зохёолго зүб бэшэлгы шалгахандаа, туд хүдэлмэрийн текстын хэмжээ класс бүридэ тогтоогдоһон нормоһоо 10 – 15 үгөөр ехэ болгожо бэшэгдэһэн байгаа хаань, багша сэгнэлтыё нэгэ баллаар дээшэлүүлхэ эрхэтэй.

Найруулга ба зохёолго шалгахандаа, туд хүдэлмэрийн бхы таланууды хамтаруулан нэгэ сэгнэлтэ табигдаха.

Программын

содержани

I. Абяанууд ба үзэгүүд.

Энэ бүлэгэй гол шухала ойлгосонууды хурагшад нэгэдэхи класста ойлгожо абана. Хоёрдохи класста бэшэгэй дүримүүд сооһоо гол шухалань түргэн ба удаан аялганууды, дифтонгнууд, йотированна аялганууды үгэ соо зүб хэрэглэжэ, бэшэжэ хуралга болоно. Эдэниие хоёрдохи класста ойлгуулбашыё, гурбадахи класста бүри орёо шэнэ дүримүүды хэрэглэжэ дабтаха, бэхижүүлхэ хэрэгтэй.

Энэ «Абяан ба үзэгүүд» гэхэн бүлэг соо хэлэгдэһэн арга хэрэгсэл ойлгуулхадаа, нютаг нютагай хэлэнэй диалектын илгаануудта тусгаар анхарал табигдажа, багша нютагай хэлэнэй онсо шэнжэнүүды хараадаа абажа, абяан ба үзэгүүды үгэ соо зүбөөр үгүүлжэ, бэшэжэ, хуралгада тусгаар упражнени саг үргэлжэ дүүргүүлхэ болоно. Олонхи үгэнүүд хэлэгдэ һэндээ адляар бэшэгдэдэг ха юм. Гэбэшыё зарим абяанууд үгүүлэгдээшэһээ ондоо үзэгөөр тэмдэглэгдэдэг бшуу. Жэшээн, *адхана, худхана, набша, тобшо, нягта, Цогто*

г.м. үгэнүүдтэ **т, п, к** абьяан дуулдаашье хаань, тэдэнэй орондо **д.б, г** үзэгүүдые бэшэнэбди. Үшөө тиихэдэ *тамга, эмгэн, арһан, нарһан, халгай, тулга* г.м. үгэнүүдтэ **м, р, л** хашалгануудай хойно тодо бэшэ **а, о, э** аялгануудые бэшэнэгүйбди. Энэ дүрим гурбадахи класста үгын анхан хуурида тодо бэшэ түргэн аялгануудые бэшэхэ дүрим гарахадаа ойлгуулха болоно.

II. Үгэ

Программа соо үгы лексическэ ба грамматическа талахаань хаража үзэхэ гэхэн эрилтэ табигдана. Лексикээр теоретическэ мэдээнүүдые ойлгуулха гэхэн асуудал табигданагүй. Харин грамматикын ба орфографиин дүримүүдые үзэхэ зуураа гансал практическа упражненинүүдые дүүргэхэ болоно.

Нурагшад үгэ гээшэ бодото байдалай элдэб юумэнүүдые харуулһан элдэб удхатай байдаг, мэдүүлэл соо, илангаяа холбоотой хэлэлгэ соо ороходоо, бүри шэнэ удхатай болодог, ондо ондоогоор үгүүлэгдэдэг, үгэнүүд дүтэрхы гү, али тад ондоо удхатай байжа болодог гэхэн ойлгосо абаха болоно.

Үгын бүридэл гурбадахи класста үзэгдэхэ. Тиихэдэ хуури залгалта тухай ойлгуулаад, тэдэниие бэшэхэ дүримүүдтэйн танилсуулха. Үгын хуури соо тодо бэшэ түргэн аялгануудые, үгын һүүлдэ тодо бэшэ **ээ, эй** аялгануудые бэшэхэ дүримдэ анхарал табигдаха. Үгын үндэһэн ба суффикс тухай түрүүшын ойлгосо абаха болоно.

Хэлэлгын хубинууд тухай ойлгосонууд хоёрдохи класчаа эхилжэ үгтэнэ. Хэлэлгэ сооһоо **Хэн? Юун? Юу хэнэб? Ямар?** г.м. асуудалда харюусаһан үгэнүүдые оложо хуралга хадаа юумэ, шанар тэмдэг, үйлэ нэрлэһэн үгэнүүдтэй танилсуулна.

Гурбадахи класста «Юумэнэй нэрэ», «Тэмдэгэй нэрэ», «Глагол» гэхэн ойлгосонууд ба терминүүдые ойлгожо абаха.

Тус класста хэлэлгын хубинуудай удхые хүсэд найнаар ойлгоод, саашань тэдэнэйнгээ зарим шэнжэнүүдтэй танилсаха. Жэшээн, юумэнэй нэрэнүүд хэлэлгэ соо ороходоо, бусад хэлэнүүдтэй холболдохын тула элдэб залгалтануудые абадаг (зохилдол, падеж тухай дурдангүй) гэжэ практическа ойлгохо, нэгэнэй ба олоной тоодо байһан юумэнэй нэрэнүүдтэй танилсаха.

Дүрбэдхи классай нурагшад хэлэлгын хубинуудай (юумэнэй нэрэ, тэмдэгэй нэрэ, глагол) бусад формонуудтай танилсаха. Нурагшад юумэнэй нэрэнүүдые падежнүүдтэ хубилгажа нураха. Падежнүүдые асуудалаарнь илгаруулжа нураха. Падежэй залгалтануудтай танилсуулхадаа, дүримүүдые ойлгуулаад, зүбөөр бэшүүлжэ нургаха. Юумэнэй нэрэ үзэлгэтэй хамта хойнонь дахуул үгэнүүдые хэрэглэхэ дүршэлтэй болгохо. Дахуул үгэнүүдые текст сооһоо оложо, мэдүүлэлнүүдые зохёоходоо, юумэнэй нэрэнүүдэй хойно таараха дахуул үгэ хэрэглэжэ нураха болоно.

Бэшэ хэлэлгын хубинууд (тэмдэгэй, тоогой, түлөөнэй) тон тобшохоноор ойлгуулагдаха. Эдэниие хэлэлгэ сооһоо оложо, аман ба бэшэмэл хэлэлгэдэ зүбөөр хэрэглэжэ һураха. Түлөөнэй нэрэһээ гансал нюурай түлөөнэй нэрэтэй танилсуулха.

Тус классай һурагшад глагол тухай 3- дахи класста ойлгоһоноо үргэдхэхэ болоно. Глаголой һуури ба залгалтын аялганууды бэшэхэ дүрим дабтажа, саашань глаголой гурбан сагууд тухай ойлгуулха.

Дахуул үгэнүүд, частицанууд, союзууды ехин классуудта тусгаар үзэхэгүй.

III. Мэдүүлэл.

Ехин классуудай һурагшад иимэ гурбан янзын мэдүүлэлнүүды ойлгожо абаха: 1) мэдүүлэлэй янзанууд: юрэ хөөрэхэн, асууһан, шангадхаһан мэдүүлэлнүүд тухай; 2) мэдүүлэлэй гэшүүд тухай; 3) мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй удхын холбоо тухай. Эдэ мэдээнүүдтэй һурагшад дүрбэн жэлэй туршада танилсаха болоно.

Нэгэдэхн классай һурагшад хэлэлгэ сооһоо мэдүүлэл илгажа шадаха дүршэлтэй болоно. Уншаха, хэлэхэдэ мэдүүлэлэй сэглэлтын тэмдэгүүдээрнь аянга, зогсолто хэжэ, уридшалан шүүмжэлгэ хэһэн хойноо тэдэнээ бэшэжэ шададаг болоно. Мэдүүлэлэй һүүлдэ точко табижа, эхиндэнь ехэ үзэг бэшэжэ һурана.

Хоёрдохн классай һурагшад «Юрэ хөөрэхэн, асууһан, шангадхаһан мэдүүлэлнүүд» гэхэн ойлгосотой боложо, үгэнүүды дуугаараа илгажа (удхын сохилто) һурана, дээрэ хэлэгдэхэн мэдүүлэлнүүдэй сэглэлтын тэмдэгүүды зүбөөр хэрэглэжэ һурана. Үшөө тиихэдэ нэрлүүлэгшэ, хэлэгшэ – мэдүүлэлэй шухала гэшүүд гэхэн ойлгосотой болохо.

Гурбадахн классай һурагшад нэрлүүлэгшэ, хэлэгшэ гэхэн терминүүдтэй, мэдүүлэлэй юрын гэшүүдтэй (тэдэниие илгангүй) танилсажа, тэдэниие мэдүүлэл сооһоо илгаха дадалтай болохо.

Дүрбэдэхн классай һурагшад юрын гэшүүд (нэмэлтэ, элирхэйлэгшэ, ушарлагша) гэхэн терминүүдтэй танилсажа, мэдүүлэл сооһоо шухала ба юрын гэшүүды илгажа шадаха, нэгэ түрэл ба нэгэ түрэл бэшэ гэшүүды ойлгожо абаха. Бүхы дүрбэн классуудта үзэгдэхэн мэдүүлэлнүүды һурагшад хэлэлгэ ба бэшэлгэдэ хэрэглэжэ шадаха дүршэлтэй болохо ёһотой.

Шудалан үзэжэ байгаа грамматикын ба орфографиин дүримүүды үхибүүдэй ойлгодог, һанамжаяа тайлбарилжа, тобшолол хэжэ шададаг болохо гэхэн эрилтэ программа соо табигдана.

Нуралсалай жэлэй һүүлдэ 3- дахи классай һурагшад нимэ мэдэсэ ба дүршэлтэй болоһон байха:

– аялганай тааралдал, һубарил ба нугаралые, үгын һуури ба залгалтые, үндэһэн ба суффиксые, үзэһэн хэлэлгын хубинуудые, мэдүүлэлэй шухала ба юрын гэшүүдые.

Һурагшад нимэ шадабаритай болохо:

- багшын уншажа үгэхэдэ, 40 – 45 үгэтэй текстые алдуугүйгөөр, сэбэр гоёор бэшэхэ;
- үгын һүүлэй ээ- эй, ээ- өө аялгануудые зүбөөр хэрэглэхэ;
- юумэнэй нэрэнүүдые олоной тоодо зүбөөр хэрэглэхэ;
- тэмдэгэй нэрэнүүдые хэлэлгэ соогоо зүбөөр хэрэглэхэ;
- мэдүүлэлнүүдэй һүүлдэ асууһан ба шангадхаһан тэмдэгүүдые зүбөөр табижа шадаха;
- интонаци баримталан, мэдүүлэлнүүдые илгаха;
- мэдүүлэл сооһоо шухала гэшүүдые оложо шадаха;
- багшын уншажа үгэһэн текстдэ түсэб өөрөө табяад (50-60үгэтэй), һургалгын изложени бэшэхэ
- багшын хэлэжэ үгэһэн темэдэ гү, али хараһан, дуулаһан юумэн тухайгаа богонихон сочинени бэшэжэ шададаг болохо.

ДҮРИМӨӨР ШАЛГАГДАХАГҮЙ ҮГЭНҮҮД

Автобус, агнуури, амһарта, батагана, библиотекэ, богоһо, булаабха, гулабхаа, гүзээн, дальбараа, добуун, жэрхи, замбуулин, зумбараан, илааһан, инзаган, календарь, комбайн, космонавт, лагерь, ламбагай, медаль, морхооб, мұльһэн, миисгэй, нюсэгэн, нааданхай, ниислэл, огород, омоли, онголо, оньһон, портрет, пулаад, пеэшэн, расписани, республика, сабишалан, саад, сабхи, сууряан, сагаалха, сэтгүүл, театр, телевизор, таабари, түхэриг, уржадэр, уляангир, урьха, үгэрсэ, үндэһэн, үльгэр, хиртиисэ, хоолос, хэрэлсы, һалхин, һолоомо, һоёо, һармагшан, һонгино, цирк, чемпион, часы, шоргоолжон, шифёр, шэлбүүһэн, эрхы, эльгэн, эрбээхэй, ээзгэй, юртэмсэ, юбкэ, юлхэгэр, яблока, ялаагана, ябагаар.

Тематическое планирование

Раздел I. Абьян ба үзэгүүд (15 ч)

хуралсалай шэнэ жэлээр. Түрэл найхан буряад хэлэн. Абьян ба үзэгүүд. Алфавит. Йотированна аялганууд Аялганай тааралдал Аялганай нугарал Аялган үзэгүүдые зүб бэшэлгэ Үгын хана ээ-эй үзэгүүдые бэшэхэб: у-ү,уу-үү, уй-үй Үгын хана ии-ы үзэгүүдые бэшэхэб Үгын хана өө-ээ үзэгүүдые бэшэхэб Хашалганай хату ба зөөлэн яжа харуулагданаб Шалгалтын хүдэлмэри. Шэнэ үгэнүүдые бии болголго.

Раздел II. Үгын бүридэл (14 ч)

Түрэл үгэнүүд. Үгын үндэһэн. Түрэл үгэнүүд. Залгабари (суффикс) Дабталга. Түрэл үгэнүүд. Мэдүүлэл соо үгэнүүд яжа хубилнаб. Нэгэ түхэлтэй үгэнүүд. Үгын гараһан хуури.. Залгалта. Үгын залгалта. Нэгэ түхэлтэй үгэнүүд. Диктант. Дабталга. Алдуу дээрэ ажал. Үгын гараһан хуури.. Дабталга. Үгын анхан хуурида б, л, м, р хашалгануудай удаа тодо бэшэ аялгануудые бэшэлгэ. Үгын хурида тодо бэшэ тургэн аялгануудые зүбөөр бэшэлгэ Шалгалтын хүдэлмэри. Диктант.

Раздел III. Абтаһан үгэнүүд (4 час)

Абтаһан үгэнүүдэй һүүлэй аялгануудые зүбөөр бэшэлгэ Абтаһан үгын һүүлдэ түргэн и аялган бэшэлгэ Шалгалтын хүдэлмэри. Диктант.

Раздел IV. Хэлэлгын хубинууд

Юумэнэй нэрэ- хэлэлгын хубинууд (16 ч)

Хэлэлгын хубинууд Юумэнэй нэрэ- хэлэлгын хубинууд Юумэнэй нэрын нэгэнэй болон олоной тоо Юумэнэй нэрын хубилалга-зохидол Нэрын падеж. Нэрлүүлэгшэ. Хамаанай падеж Зүгэй падеж Үйлын падеж Зэбсэгэй падеж Хамтын падеж Гаралай падеж Дахуул үгэнүүд Шалгалтын хүдэлмэри. Диктант.

Тэмдэгэй нэрэ- хэлэлгын хубинууд (7ч)

Тэмдэгэй нэрэ хэлэлгэ соо хэрэгтэй гу? Тэмдэгэй нэрэ ямар гэшүүн болоноб? Тэмдэгэй нэрэ. Мэдүүлэлэй юрын элирхэйлэгшэ Шалгалтын хүдэлмэри. Диктант.

Глагол- хэлэлгын хубинууд (18 ч)

Үйлэ үгэ (глагол) - хэлэлгын хубинууд Үйлэ үгын анхан хуриин тодо бэшэ аялганууд Үйлэ үгын хури, залгалта Үйлэ үгын сагууд Үйлэ үгын мүнөөсаг Үйлэ үгын үнгэрһэн саг Үйлэ үгын ерээдүй саг Үйлэ үгэ. Хэлэгшэ - мэдүүлэлэй шухала гэшүүн. Шалгалтын

хүдэлмэри. Диктант. Дабталга. Хэлэлгын хубинууд. (Юумэнэй нэрэ. Дахуул үгэ. Тэмдэгэй нэрэ. Үйлэ үгэ)

V. Мэдүүлэл (12ч)

Мэдүүлэл. Мэдүүлэлэй шухала, юрын гэшүүд Мэдүүлэлэй (илгаа) янзанууд Хуряангы болон дэлгэрэнгы мэдүүлэлнүүд Мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй холбоо. Мэдүүлэлэй юрын гэшүүд: элирхэйлэгшэ, нэмэлтэ Шалгалтын хүдэлмэри. Диктант.

VI. Хэлэлгын нюусанууд (10ч)

Текст. Гол удха Текстын янзанууд. Домоглол. Зураглал. Бодомжолго. Текстын хубинууд. Нэрлэлгэ. Фразеологизмууд. Үгын сэхэ ба шэлжэлхэн удха. Синонимууд. Антонимууд. Омонимууд. Хэрэгэй бэшэлгын онсо янзанууд. Шалгалтын хүдэлмэри. Тестовэ даабаринууд.

VII. Рефлексивнэ хүдэлмэри (5 ч) Абьян ба үзэгүүд. Шүүлбэринүүд. Диктант.

Календарно- тематическое планирование

(102 ч из расчёта 3 ч в неделю)

№ урока	Название темы (раздела)	Количество часов	Дата	
			По плану	По факту
I. Абьян ба үзэгүүд (15 ч)				
1	Һуралсалай шэнэ жэлээр. Түрэл һайхан буряад хэлэн.	1		
2,3	Абьян ба үзэгүүд. Алфавит.	2		
4	Йотированна аялганууд	1		
5, 6	Аялганай тааралдал	2		
7, 8	Аялганай нугарал	2		
9	Аялган үзэгүүдые зүб бэшэлгэ: у-ү,уу-үү, уй-үй	1		
10	Үгын хана ии-ы үзэгүүдые бэшэхэб	1		
11	Үгын хана өө-ээ үзэгүүдые бэшэхэб	1		
12	Үгын хана ээ-эй үзэгүүдые бэшэхэб	1		
13, 14	Хашалганай хату ба зөөлэн яажа харуулагданаб	2		
15	Шалгалтын хүдэлмэри. Шэнэ үгэнүүдые бии болголго.	1		
II. Үгын бүридэл (14 ч)				
16	Түрэл үгэнүүд. Үгын үндэһэн.	1		
17, 18	Түрэл үгэнүүд. Залгабари (суффикс)	2		
19	Дабталга. Түрэл үгэнүүд.	1		
20	Мэдүүлэл соо үгэнүүд яажа хубилнаб. Нэгэ түхэлтэй үгэнүүд.	1		
21	Үгын гараһан һуури.. Залгалта.	1		

22	Үгын залгалта. Нэгэ түхэлтэй үгэнүүд.	1		
23	Диктант.	1		
24	Дабталга. Алдуу дээрэ ажал.	1		
25	Үгын гарахан хуури.. Дабталга.	1		
26	Үгын анхан хуурида б, л, м, р хашалгануудай удаа тодо бэшэ аялгануудые бэшэлгэ.	1		
27	Үгын анхан хуурида б, л, м, р хашалгануудай удаа тодо бэшэ аялгануудые бэшэлгэ.	1		
28	Үгын хурида тодо бэшэ тургэн аялгануудые зүбөөр бэшэлгэ	1		
29	Шалгалтын хүдэлмэри. Диктант.	1		
III. Абтаһан үгэнүүд (4 час)				
30, 31	Абтаһан үгэнүүдэй һүүлэй аялгануудые зүбөөр бэшэлгэ	2		
32	Абтаһан үгын һүүлдэ түргэн и аялган бэшэлгэ	1		
33	Шалгалтын хүдэлмэри. Диктант.	1		
IV. Хэлэлгын хубинууд				
Юумэнэй нэрэ- хэлэлгын хубинууд (16 ч)				
34	Хэлэлгын хубинууд	1		
35	Юумэнэй нэрэ- хэлэлгын хубинууд	1		
36,37	Юумэнэй нэрын нэгэнэй болон олоной тоо	2		
38	Юумэнэй нэрын хубилалга-зохидол	1		
39	Нэрын падеж. Нэрлүүлэгшэ.	1		
40	Хамаанай падеж	1		
41,42	Зүгэй падеж	2		

43	Үйлын падеж	1		
44	Зэбсэгэй падеж	1		
45	Хамтын падеж	1		
46	Гаралай падеж	1		
47, 48	Дахуул үгэнүүд	2		
49	Шалгалтын хүдэлмэри. Диктант.	1		
Тэмдэгэй нэрэ- хэлэлгын хубинууд (7ч)				
50,51,52	Тэмдэгэй нэрэ хэлэлгэ соо хэрэгтэй гү?	3		
53	Тэмдэгэй нэрэ ямар гэшүүн болоноб?	1		
54,55	Тэмдэгэй нэрэ. Мэдүүлэлэй юрын элирхэйлэгшэ	2		
56	Шалгалтын хүдэлмэри. Диктант.	1		
Глагол- - хэлэлгын хубинууд (18 ч)				
57,58	Үйлэ үгэ (глагол) - хэлэлгын хубинууд	2		
59,60,61	Үйлэ үгын анхан хуриин тодо бэшэ аялганууд	3		
62	Үйлэ үгын хури, залгалта	1		
63	Үйлэ үгын сагууд	1		
64,65	Үйлэ үгын мүнөөсаг	2		
66,67	Үйлэ үгын үнгэрхэн саг	2		
68,69	Үйлэ үгын ерээдүй саг	2		
70,71,72	Үйлэ үгэ. Хэлэгшэ - мэдүүлэлэй шухала гэшүүн.	3		
73	Шалгалтын хүдэлмэри. Диктант.	1		
Дабталга. Хэлэлгын хубинууд.				
74	Юумэнэй нэрэ. Дахуул үгэ. Тэмдэгэй нэрэ. Үйлэ үгэ.	1		

V. Мэдүүлэл (12ч)				
75,76	Мэдүүлэл. Мэдүүлэлэй шухала, юрын гэшүүд	2		
77,78	Мэдүүлэлэй (илгаа) янзанууд	2		
79,80	Хуряангы болон дэлгэрэнгы мэдүүлэлнүүд	2		
81,82,83	Мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй холбоо.	3		
84,85	Мэдүүлэлэй юрын гэшүүд: элирхэйлэгшэ, нэмэлтэ	2		
86	Шалгалтын хүдэлмэри. Диктант.	1		
	VI. Хэлэлгын нюусанууд (10ч)			
88	Текст. Гол удха	1		
89,90	Текстын янзанууд. Домоглол. Зураглал. Бодомжолго.	2		
91	Текстын хубинууд. Нэрлэлгэ.	1		
92, 93	Фразеологизмууд.	2		
94	Үгын сэхэ ба шэлжэлһэн удха.	1		
95	Синонимууд. Антонимууд. Омонимууд.	1		
96	Хэрэгэй бэшэлгын онсо янзанууд.	1		
97	Шалгалтын хүдэлмэри. Тестовэ даабаринууд.	1		
	VII. Рефлексивнэ хүдэлмэри (5 ч)			
98-102	Абяан ба үзэгүүд. Шүүлбэринүүд. Диктант.	5		

**УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА
ОБЯЗАТЕЛЬНЫЕ УЧЕБНЫЕ МАТЕРИАЛЫ ДЛЯ УЧЕНИКА**

- Б.Б. Батоев, Ц.Б. Будаев, В.Ц. Нимацыренова , **Буряад хэлэн** Улан - Үдэ «Бэлиг» 2003

МЕТОДИЧЕСКИЕ МАТЕРИАЛЫ ДЛЯ УЧИТЕЛЯ

- Д.Д. Ошоров **Буряад хэлэн, уншалга, хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Буряад хургуулиин программнууд, 1 – 4 классууд** Улан - Үдэ «Бэлиг» 2004
- Э.Р. Раднаев **Буряад хэлэнэй фонетикэ** Улан - Үдэ «Бэлиг» хэблэл 2007
- С.Г. Будаин Ж.Д. Жамбуева Я.Ц. Ивахинова Ц.В. Лубсанова **Буряад хэлээр текстнүүд** Улан - Үдэ «Бэлиг» 2006
- С.Ц. Содномов **Диктантнуудай суглуулбари 1 – 4 классууд** Улан - Үдэ «Бэлиг» 2002
- С.Д. Бабуев, С.С. Балагунова, Ц.Ц. Бальжинимаева, Ц.Б. Будаев, А.Н. Содномов **Буряад хэлэнэй тайлбари толи**
Улан – Үдэ Буряадай номой хэблэл 1992